Lxxi 3/4
379271
71 3/4

РОЗПРАВА

РОЗПРАВА

О

ДРЕВНОСТИ

ПИСЬМЕНЪ

РУСКОСЛОВЕНЬСКИХЪ

сочинена

НИКОЛАЄМЪ УРИЦКИМЪ.

L
37

Lxvi 3/4
379271
71 3/4
18

РОЗПРАВА

О

ДРЄВНОСТИ

ПИСЬМЕНЪ

РУСКОСЛОВЕНЬСКИХЪ

сочинена

НИКОЛАЄМЪ УРИЦКИМЪ.

379871

ВЪ ЛЬВОВѢ.

Черенками Института Ставропигіяньского.

1850.

Инвент. № 339271
193 г.

Его Высокопреподобію

Высокопочтенному и Всечестнѣйшому Господину

МИХАИЛУ КУЗЬЕМСКОМУ

Крилошанину г. к. Митрополитальному

галицко – львовскому,

НАЧАЛЬНИКУ

Училищъ народныхъ въ Галичинѣ,

ПРЕДСѢДАТЕЛЮ

головнои Рады Рускои, и прч. и прч.

Милостивому и Вѣкопомному

ПОКРОВИТЕЛЮ

просвѣщенія народного,

Схоліарсѣ Архикатедральному,

Дѣйствительному консисторіальному

СОВѢТНИКОВИ

и прч. и прч.

Препокорнѣйшій

Сочинитель.

РОЗПРАВА

о древности

письменъ рускословеньскихъ.

Були часы, же намъ нашу найдорожшу памятку праотцѣвъ нашихъ, нашѝ буквы рускословеньскѝ кирилликовъ названѝ ѳтняти и на подобіе инныхъ Словенъ южныхъ и западныхъ латиньскѝ письмена накинути хотѣли. Слава най буде и честь нашому покойному Маркіяну и иннымъ ревнителямъ, жесьмо въ письменности свѣтовѳ̀й доси того незробили, а ѳтъ сего часа и нѣколи незробимо. Ибо минувши недогодно̀сть тую, що одну нашу словеньску букву, н. пр. *х*, *ч*, *ш*, *щ*, мусѣли бы сьмо надточати ко̀лькома латиньскими и не приобрѣвши найменшои користи приятіемъ чужины, найдотклившею невдяч-

ностію вывязали бы сьмо ся праотцямъ нашимъ чертавшимъ власными своимы буквами, а далеко давнѣйшими ôтъ Кирилла и Меѳодія.

Не давными часы, а именно ôтъ того времене, якъ ученый Словакъ Данковскій часть Иліады Гомера перевêвъ на языкъ словеньскій зъ греческого въ той спосôбъ, же каждоє греческоє реченіє ôтдавъ словеньскимъ до тамтого зближеннымъ або подобнымъ, повстало пытаніє, чи словеньскій зъ греческого, чи греческій языкъ зъ словеньского походитъ.

А маючи взглядъ на тоє, якъ намъ доказавъ ученый священникъ Апендиній въ своєй розправѣ зъ року 1806 въ Дубровнику (Рагузѣ) печатанôй, *) же языкъ давныхъ Тракôвъ закидавъ дуже на нынѣшній Иллирскій, такожде взявши на увагу свѣдоцтво лѣтописця ôрменьского Мойсея зъ Хорены, **) що ôтъ непамятныхъ часôвъ мешкало пять поколѣнь словеньскихъ въ Траціи въ округахъ Бизанту; помянувши, же Анахарсисъ, котрый на шêсть вѣкôвъ передъ Христомъ Спасителемъ слухавъ уставодателя Атеньского Со-

*) De praestantia et vetustate linguae Illiricae.

**) Pamiętników Wacława Alexandra Maciejowskiego Tom I. str. 62.

лона и же Замолксисъ или Замолкчицъ, который учивъ несмертельности души и тіи полубоги, котрыхъ митологія греческа за своихъ вспоминає; помянувши, що тіи всѣ були Траками и мовили якъ вже речено, языкомъ словеньскимъ выходячимъ на нынѣшный иллирійскій; не минувши и того, що въ нынѣшнôй Македоніи и за Балканами пôдъ самыми мурами Царьгорода и до теперь говорятъ мешканцѣ тамтейшй языкомъ иллирско-словеньскимъ, а притôмъ незабуваюци того, же и мы сѣверній Словене, хотьбы сьмо ся и неучили ового наръчія словеньского пяте черезъ десяте зрозумѣти можемо, слѣдно тѣмъ: же нашй праотцѣ и наша вся велика родина Словенъ, мѣстящая въ собѣ древніи поколѣнья Тракôвъ, Сцитôвъ или Скитôвъ занимавшихъ ся ще скотохо-вомъ или житіемъ пастырскимъ — ôтъ нѣмецкихъ лѣтописцѣвъ также названыхъ „*Skotellen*" — Гетôвъ, котрй хотяй похожденья иншого, але въ далеко меншôмъ числѣ будучи срослися на своєй земли въ єдно съ поколѣньями словеньскими и словомъ и дѣломъ, — и Сарматôвъ, а въ 9мъ вѣку по Христѣ знаныхъ пôдъ назвами Болгаръ, Сербôвъ, Долинцѣвъ, или сегоднѣшныхъ Далматъ, Иллирійцѣвъ, Великоморавянъ, Ракузанъ, Горватъ, Морлакôвъ при морю Адріятическôмъ, Поморянъ

при морю Балтійскôмъ, Лєхôвъ, Чехôвъ, Сирбôвъ, названыхъ Вендами и Русинôвъ или Розсѣянъ или розсѣяныхъ Словенъ на великôй области ôтъ Чорного моря на сѣверъ востокъ и западъ, мовлю тая великая родина Словенъ обытающая на просторони въ Европѣ межи морями Чорнымъ, Адріятицкимъ и Балтійскимъ на сѣверъ, востокъ и западъ ажъ до устья рѣкъ Одры и Лабы — нынѣшнои Ельбы — єднымъ говорила языкомъ или словомъ и людей своєй великой родины называла для того *Словенамы*, а нерозумѣющихъ ихъ языка сосѣдъ западныхъ тевтоньскихъ, теперѣшныхъ Нѣмцêвъ прозывали Чудь (нѣбы чужіи) и Нѣмъ. И ôтъ такъ давного часа може походитъ тая рускословеньская приповѣдка: „Се чудо! говори до него, коли ôнъ нѣмецъ," нѣбы то нѣмый, немогущій ôтповѣсти.

На тоє все реченноє ученй всѣхъ европейскихъ народôвъ согласуютъ, а ôтколь межи иншими давнѣйшими учитель Г. Андрей Кухарскій 1828 года въ своємъ походѣ по краяхъ словеньскихъ и въ сторонахъ Иллирійскихъ около мѣста Люблянъ (по нѣмец. Ляйбахъ) — ôткрывъ старожитный написъ словеньскій зъ часôвъ передхристіяньскихъ рунами на подобіє восточныхъ народôвъ ôтъ правои до лѣвои руки начертаный буквами давнѣйшими ôтъ греческихъ

и латиньскихъ, розъяснилася мрака старины словеньскои и утвердилася гадка, же нашѝ словеньскѝ буквы — неуймуючи чести святому Кириллу яко апостолови моравскому — не ôтъ Кирилла ажъ въ року 858 по Христѣ, якъ Ростиславъ король Великоморавскій призвавъ го до королевства своєго, утвореннѝ, але тôлько наданѝ були яко ôтмѣна давнои Глаголици, которою С. Іеронимъ сполучесный С. Августинови, родомъ Далмата зъ Стридону — словеньскоє Стрѣтинъ — въ четвертôмъ вѣку по Хр. перевêвъ для своихъ родимцêвъ Псалтырь Давида изъ єврейского на языкъ словеньскій, а тіи буквы или глаголы були измѣною давныхъ передхристіяньскихъ рунôвъ. *)

---

*) *Зъ розличныхъ собственныхъ причинъ початокъ глаголицѣ ажъ зъ тринадцятого вѣку по Хр. выводятъ и удержуютъ, що зъ кириллики походитъ, наветъ подобность велику обоихъ хочутъ дослѣдити, але сли кто на основѣ вже существующей и то краснѣй будуе, то ся певне старае и значеніемъ и изображеніемъ щось доскональшого устроити, а того въ глаголицкомъ письмѣ нема и въ цѣлой Азбуцѣ кромѣ* м, ф, ш, ж, *и* п, *недоконченого, и* э, *которое на выворотъ стоитъ, недослѣдишъ анѣ крихотки по-*

Ученый Г. Кухарскій розводится надъ назвою Руны, а ôтпираючи тыхъ, котрй початокъ рунôвъ Скандинавамъ и Норманамъ приписуютъ каже: що Словене Сирбове или дольнолужицкіи Венды называютъ мову — гронъ — ôтколь значно, же и письменна мова или начертаніе ея называеся гронъ, зъ котороро слова Нѣмцѣ сѣверній зробили гроны и потому руны.

Але не треба було и тôлько клопоту, бы довести, що руны не суть скандинавскою анѣ норманьскою власностію, ибо кому знана исто-

---

добія зъ кирилликовъ. Тому то выжреченому мнѣнію вэже давнѣйши смотритель словеньщины неприступали н. пр. Коль пише: De origine hujus (glagolitici) Alphabeti nondum plane certus sum. Vix enim adduci possum, ut iis assentiar, qui vel e Cyrillico non distinquendum, vel e Cyrillico esse ortum glagoliticum supponunt: tanta enim utrosque characteres comparantibus diversitas elucet, ut nulla *propemodum litera alterius similitudinem referre aut ex ea nata potuisse videatur, —*

А домниманіе господина Грубисича, которому и другіи приступили, такъ звенитъ: Nimirum formam scribendi glagoliticam runicae similem a Methodio emendatam atque servato runarum fundamento calligraphico Staf Gothis et Slavis indentidem Staw nuncupato ex cyrillicis formis locupletatam et sonis slavonicis aptatam fuisse.

И истинно буквы глаголитскіи подобнѣйши до рунôвъ якъ до кириллики, тому давнѣйши суть отъ таковои. Наконецъ сли

рія тыхъ сѣверныхъ нѣмецкихъ народôвъ, кто читавъ норманьскіи книги бытія или скандинавску митологію, той собѣ нагадае, що сами писарѣ норманьскîи въ кроникахъ своихъ посвѣдчаютъ, же въ першихъ вѣкахъ дуже давныхъ старины историческои Асы т. є. Асіяты пôдъ доводствомъ Одина (одного) ôтъ моря Каспійского и Чорного и гôръ Кавказскихъ вселился ажъ въ область шведску, де Гильфъ пановавъ, котрый того дивного чужинця науцѣ голдовавъ и права єго пришявъ и же той Одинъ бувъ утворителемъ рунôвъ, котрого митологія норманьска убожествила, и оразъ яко бога пѣпія и штуки воєнноі величала, ôтки слѣдно, що письмо руничне Словене зъ Асіи съ собою принесли, а не ôтъ Скандинавôвъ собѣ присвоили.

глаголитская азбука мала бы походити зъ такъ названои кириллики, пытаюся, чомужъ письмена н. пр. ѱ, ѯ, ѳ, ѵ и прч. якими умноживъ любомудрецъ Константинъ словеньскую азбуку ненаходятся въ глаголитскомъ письмѣ, хотяй иншіи монограммата такъ численно въ глаголитицѣ изобрѣтаются? Безсомнѣнно тому, же походженіемъ давнѣйша и до начертанія всякого речения достаточна новѣйшими таковыми приборами чужцины запышитися нехотѣла.

Другѝ зновъ удержуютъ, що назва „Руны" походитъ по просту ôтъ того, же давно, нѣмъ папѐръ наставъ, писали на листахъ трости єгипетскои, а потому на скôрахъ, котрѝ съ природного руна обнаженѝ, письменами неяко штучными рунамы наведенѝ були. А тоє толкованіє знать переносно съ того походитъ, якъ и названіє „золотого руна" въ мѣсто земли Колхидскои, нынѣшнои Мингреліи, дуже богатои въ золото, котре ся за помощею рунъ овечихъ выполôкувало, а для котрого краю здобытья греческѝ аргонавты въ путь ся выбрали мовлячи, що плынутъ здобывати золотоє руно.

Будь що будь, але певна єсть рѣчь, же Словене передъ Христомъ Спасителемъ писали своими питомо власными буквами. Доказомъ сего єсть историческое значеніе азбуки нашои далеко давнѣйше и иншои уставодательнои, а не религіѝнои основы, якую єи надати хотятъ Г. Прохаска и Іосифъ Добровскіѝ *) толкуючи буквы нашѝ вмѣстительно порядкомъ неизмѣннымъ ажъ до *T.* — А щобы дальшѝ буквы, безъ которыхъ ся предсѣ нашоє письмо обôйти неможе, означати мали, о тôмъ доказательно неспоминаютъ, бо

*) *Institutiones linguae slavicae. Vindobonae 1822.*

бы тымъ самымъ религійное черезъ нихъ наданое значеніе упасти мусѣло.

Буквы протое рускословеньскіи въ неизмѣнномъ порядку отъ найдавнѣйшихъ часовъ, въ которыхъ нашій праотцѣ Скитове, ще скотоховомъ, а не управою рólѣ ся займали и способомъ патріархальнымъ жили, уложеній относятся до основы уставодательнои и оразъ выконательнои, якою хотѣвъ ученый и братолюбный уставодатель словеньскій родимцевъ своихъ отъ житья кочового до сталого заселенія и управы земли возбудити слѣдующими словесы: „Азъ, Буки, (денекотрій толкуютъ реченіе сіе яко имя собственное уставодателя, называючи го разъ Буки, то зновъ Бутисъ, Добровскій зъ буки нарештѣ зробивъ „Богъ"??). Але подобнѣйше здае ми ся бути, що буки или буквы или письмена едно значатъ, бо тымъ способомъ историческое уставодательное значеніе отповѣднѣйше намѣренію является. Ибо праводатель уставъ свой буквами или письменами хотѣвъ увѣкопомнити тымъ образомъ: абы каждый учащійся читати заразомъ и уставъ *) народный знавъ и сего ся державъ.

*) *Тому то азбука руническа у Нѣмцевъ называеся и до теперъ „Staf" у Словенъ „ставъ," бо отъ „уставъ" походитъ.*

Пріймивши тѣмъ мною поданое значеніе слова „Буки" звенитъ уставодательство наше первобытное сице:

Азъ буки види глаголъ, т. є. Азъ буквамы (письменный) видаю уставъ. А по семъ приговорѣ наступає уставъ єдинъ по другôмъ:

1. „Добро есть живити зело земля" т. є. добре єсть живитися зѣлями (плодами) земли.

2. „И, иже како люди мыслитъ, нашъ онъ." И котрый якъ люди мыслитъ, той нашъ (най ся съ нами совокупляє).

3. „Покой рци слово твердо." Сопокой називай словомъ святымъ (съ ôтти наша приповѣдка: святый спокою, гаразднъ съ тобою).

4. „Укъ фертъ хѣръ ци червь." Невозноси руку, хотьбы и на червачка.

5. „Ша, ща іоръ іоры еръ, ять, юзъ." Ибо аще колотливый съ колотливыми колотится, най буде ятъ и связанъ.

Которыми то 5 уставами зневоляє праводатель словеньскій родимцêвъ:

1. До рôльництва, яко до природного источника щасливости и маєтку краєвого.

2. До совокупленія ся въ товариство един-

ственное, ибо тымъ тôлько способомъ нарôдъ силный може бути въ собѣ и противъ напасти чужины.

3. Накланяє до покою, яко ко первому варункови житья товарискаго.

4. Наказує потому, ажебы нѣкто кривди найменшои ближному нечинивъ и руки на нѣкого непôдносивъ.

5. Бо якъ колотливый зъ другими лихими схоче колотню починати, то буде злапаный и звязаный. —

Подавши тое, якъ ми ся видитъ найсправедлившое толкованіе нашои азбуки, приступаю до первотного, природного или етимологичного похожденія здавнѣлыхъ труднѣйшихъ словесъ. Аже первіи 3 уставы каждому Словенинови приступнй суть, починаюôтъ четвертого греческими словесы начинающого ся уставу: „укъ фертъ хѣръ" зъ греческого — *ουκ, φερε͂ιν, χε͂ιρ-ος* — що значитъ толковане на руске „не возноси руку — ци червь" — хотьбы и хробачокъ бувъ (бо му житя-сь не давъ).

Ша, — словацкое шакъ, польское *wszak* — ща — аще, — іоръ — пыпѣшное ярый, зъ того походящее слово розъярится, ôттôль польское

gwar, swar, россійское „воръ" злодѣй, — варъ — с-варъ и пôзнѣйшое, „ворогъ — непріятель, якимъ то также именемъ праотцѣ нашѝ воєводôвъ сканди-навскихъ накинувшихъ ся народови словеньскому на верховникôвъ зъ ненависти прозывали „варягъ" нѣбы то ворогъ народа. — Зъ ôтти историки *) нѣмецкѝ неумѣючи толковати природного значенія словеньского їшутъ до сего дне „*Fïr-*

---

*) *Историкъ — такожъ наше питомо рускословеньское названіе отъ исто-рекъ — правду сказавъ — до которого Римляне свое звыкле закончені на — усъ — долучили и зробили нѣбы то латиньское слово historicus, котре въ латиньскомъ языцѣ жадного первобытного значенія немае. А греческое хронографосъ, нашое лѣто- или часописецъ далеко познѣйшого походженя. Зъ отти слѣдно, що истіи дѣланія народни первѣе яко мутніи повѣсти безвременныя, безчисленныя неотносящіяся доказательно до часа, въ якомъ ся лучили, нашими историками о-повѣдалися давнѣйше якъ инныхъ народовъ европейскихъ, коли отъ насъ названіе собѣ присвоили. Чого доказомъ е познѣйшій Греками зложеный мітослогосъ или Мітологія, или нашое, мутный злогъ, т. е. сложеніе повѣстей зъ временъ древнихъ, неизслѣдныхъ, мутныхъ, недоказательныхъ...*

sten aus Stamme der Waräger" а же имъ тоє слово дивненьке, то кажутъ що *Waräger* походитъ ôтъ *fahrende Jäger??!* — Га, можна и такъ, але на що?....

іоры — съ колотливыми — ôтти *ы* знакъ многого числа и до теперь, єръ — колотитъ ся — колотню, с-варъ починає — бо ôтъ єръ походитъ греческоє єресь, латиньскоє *ira* — гнѣвъ — и пôзнѣйшоє гересісъ — колотня — а давненько, ще въ митологіи греческôй богиню незгоды называно такожъ словеньскою назвою — *Epicъ* — додавши своє греческоє закôнченіє на *icъ*. —

Словеньская назва — єръ — єсть ономатопоетична ôтъ ненависти псôвъ употребленна, тыхъ то єдныхъ звѣрятъ, якй на диво въ родѣ своємъ ненавидятся, ибо всѣ инніи сотворѣнія по роду и по подобію згаджаются кромѣ нихъ, котрй то, нѣмъ ся зачнутъ кусати, перше еркотятъ. А нѣмецкоє ономатопоетичноє *Zank* тякже зъ тои самои причины походитъ ôтъ *Zahn* зубъ — нѣбы то: перше зубы затискаютъ.

ять, юзъ *) — наї буде пойманый и звяза-

---

*) *Юзъ у насъ теперь неуживаеся, шно у Глаголицкихъ Далматъ, Болгаръ и Волоховъ, котри нашими пишутъ буквами.*

вый — бо ôтъ тыхъ словесъ походятъ нашй рускй: яти, польское *jąć* и узы а польское *więzy*.

На тымъ кôнчится нашая азбука и истинно бôльше письменъ непотребуємъ до начертанія нашого слова, бо пôзнѣйшіи буквы одинадцятъ числомъ, яко то: ѿ, ѥ, ѭ, ѻ, ѡ, ѧ, ѩ, ѯ, ѱ, ѳ, ѵ, котрй додавъ любомудрецъ Константинъ названый у насъ С. Кирилломъ суть походженія новѣйшого, греческого и у насъ цѣлкомъ нѐпотребнй.

Якъ бымъ перечувавъ, що не оденъ зъ любезныхъ читателей скаже: то все добре, але якимъ дивомъ до уставодательнои азбуки словеньскои влѣзли три греческіи реченія якъ языческій Пилатъ до Христіяньского „Вѣрую?" На тоє ôтповѣдаю, що було намѣреніємъ словеньского праводателя, дабы кромѣ реченного уставу начальная буква каждого въ уставѣ обрѣтающагося речения изображала заразомъ и гласъ, т. є. письмя само — или со-гласноє, а понеже 4ый уставъ зъ основы права выплывающій словомъ рôднымъ такъ бы звенѣти мусѣвъ: „Не возноси руку" затымъ начальныя буквы *п*, *в*, *р*, вторый разъ въ азбуцѣ обрѣтати бы ся мусѣли, що бы було недорѣчностію; тому то мыслящій у-

ставодатель видячи ще потребу письменъ яко то: самогласного *у* и согласныхъ *ф* и *х*, волѣвъ мысль свою на греческое перетолковати, знаючи добре, що го родимцѣ зрозумѣютъ, ибо обытали въ сосѣдствѣ съ Греками и по тому языкъ ихъ небувъ имъ чужій, чого доказомъ єстъ тоє, же и до днесь много словесъ греческихъ въ нашôй, а нашихъ въ греческôй находятся мовѣ, яко єстественное єслѣдствіе сосѣдующихъ собѣ народôвъ. А же такъ було, можемо ся попытати соловья римского Овидія, котрый въ Тоскахъ своихъ *Libr. V. Eleg. VII.* такъ повѣдае:

In paucis remanent Grajae vestigia linguae,
Haec quoque jam Getico barbara facta sono.

Маючи дальше взглядъ на тоє, що въ овыхъ давныхъ, дуже давныхъ часахъ небуло ще типографіи, которую также Словенинъ родимецъ Чехъ зъ ремêсла золотникъ, а пребувающій въ Кутнôй горѣ — нѣбы то въ самôмъ закутку въ горахъ — де давно дуже богатая копанка сребра була и по ческонѣмецки *Куттенбергъ* или Гуттенбергъ ся называла, вымысливъ, але около року 1431 утѣкаючи зъ отечества своєго зъ причины фанатичной вôйны Гуситской схоронився въ край нѣмецкій до Штрасбурга, и тамъ ся Іоанномъ Куттенбергомъ ôтъ родимого мѣстця своєго

овочаснымъ обычаємъ назвавъ, якъ о тôмъ Вертятко въ своємъ „Властимилѣ" и иншое письмо ческое „Квѣты" въ Ч. 4. зъ року 1840 посвѣдчаютъ. Мовлю въ овыхъ часахъ, де тôлько рукописи существовали легко догадатися можна, що всѣ пишущіи не однако мали руку до письма вправленну, якъ то и теперъ ще межи стома и бôльше писарями ледво два однако пишутъ; а съ того слѣдно, же ажъ до заведенія типографіи въ каждôмъ вѣку и каждôй сторонѣ ôтмѣннымъ способомъ писано. И такъ древніи передхристіяньскіи руны вже пôзнѣйше зъ лѣвои до правои руки устроєно и рôжніи ôтмѣны по воли невыннôй пишущого починено, котрî исторично ôтносятся до 4. и 9. вѣка по Христѣ или именно до временъ Іеронима и Кирилла.

А же передъ близко двома тысящами лѣтами праотцѣ нашî розродженî теперъ въ рôжнî поколѣнья єднымъ языкомъ говорили и писали, доказомъ того є соловѣй римскій Публій Овидій Насо, котрый зъ ненависти ôтъ Кесаря Августа въ першôмъ десятку по Христѣ зъ ôтчины своєи римскои выдаленый ажъ въ Понтѣ осѣсти мусѣвъ, де словеньскіи поколѣнья Тракôвъ, Скитôвъ, Гетôвъ а особливо Сарматъ ôтъ найдавнѣйшихъ временъ

перемешковали, якъ самъ о тôмъ въ Тоскахъ своихъ *Tristium liber V. Eleg. VII* пише:

„Turba Tomitanae quae sit regionis, et inter
Quos habitem mores, discere tibi cura est?
Mixta sit haec quamvis inter Grajosque Getasque;
A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae major, Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.“

котрî то обытателѣ мовили єднымъ языкомъ єму незрозумѣлымъ, якъ самъ слѣдующими стихами посвѣдчуе: *Trist. liber V. Eleg. X:*

„Exercent illi *sociae* commertia linguae
Per gestum res est significanda mihi;
Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli:
Et rident stolidi verba latina Getae.“

анѣ єго розумѣти немогли, бо пише въ книзѣ *V. Eleg. VII.*

„Unus in hoc populo nemo est, qui forte latine
Quaelibet e medio reddere verba queat.“

А въ книзѣ *IV. Eleg. I.* розпачае нещасливый соловѣй римскій своимъ тосклывымъ голосомъ:

„Sed neque cui recitem quisquam est mea carmina; nec qui
Auribus accipiat verba latina suis.
Ipse mihi — quid enim faciam? — scriboque legoque:
Tuta judicio litera nostra suo est.
Saepe tamen dixi, cui nunc haec cura laborat?
An mea Sauromatae scripta Getaeque legent?

Але пôзнѣйше, якъ кôлька лѣтъ межи ними перебувъ, наслухався тамтейшои мовы и научився бесѣдовати съ праôтцями нашими, коли пише *Libro III. Eleg. XIV:*

„Treicio scythicoque fere circumsonor ore
Et videor Geticis scribere posse modis.“

А въ книзѣ *V. Eleg. VII.* каже:

„Ille ego Romanus vates — ignoscite Musae —
Sarmatico cogor plurima more loqui
En pudet, et fateor; jam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi verba latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello
Barbara, non hominis culpa sed ista loci.“

А наступно въ Тоскахъ своихъ въ книзѣ *V. Eleg. XII.* хвалится, що вже научився овымъ собѣ чужимъ языкомъ бесѣдовати:

„Jam didici Getice Sarmaticeque loqui,“

такъ добре, що своимъ новымъ братямъ и вѣстити почавъ; бо каже въ посланіи своємъ зъ Понту *Libro IV. Eleg. XIII:*

„Et Getice scripsi sermone libellum:

а, въ книзѣ *V. Trist. Eleg. I.* пише:

„Nec me Roma suis debet conferre poëtis
„Inter Sauromatas ingeniosus ero.....

Читали Сарматы, Геты, Скиты и Тракове письма нового свого соловѣя, и величали ново-

го свого родимця, коли самъ тое вызнає въ листѣ (посланіи) своємъ зъ Понту *Libr. IV. Epist. XIII.* слѣдующими стихами:

„Et placui — gratare mihi — coepique poetae
„Inter inhumanos nomen habere Getas.“

Зъ того показуєся:

а) Що мова всѣхъ тыхъ словеньскихъ поколѣнь була єдна, бо пише: *Exercent illi sociæ commertia linguæ*; а впрочемъ, старецъ блізко 60 лѣтный, хотя 7 лѣтъ на выгнанью жівъ, ненаучівъ бы ся бувъ четырыхъ рôжнородныхъ языкôвъ такъ добре, жебы ними писати мôгъ.

б) Коли разъ пише: *„et getico scripsi sermone libellum“* и знову: *„et geticis modis“*... то видко, що анѣ латиньскими, анѣ греческими буквами, але способомъ Гетамъ властивымъ, т. є буквами словеньскими писавъ, бо инакше речений племенцѣ словенскй не були бы го возмогли читати, а ôнъ предцѣ для нихъ писавъ, якъ самъ тоє высше посвѣдчає.

в) Также зъ того выходитъ, же овочасній Словене були вже просвѣщенными, коли такъ славного соловья письма читати, и въ нихъ залюбоватися могли, бо самъ ся величає якъ высше речено: *„Et placui gratare mihi.“* —

г) Зъ выше реченнои правды, що въ 6мъ вѣку передъ Христомъ Анахарсисъ или Анахарчицъ Тракъ зъ поколѣнья словеньского въ греческôмъ мѣстѣ Атенахъ (котра то назва зъ словеньского Тинъ и алфа уємного греческого сложена єсть подобно якъ и Спартинъ) — слухавъ уставодателя Солона, голосящаго передъ 2449 лѣтами права, за якими теперь народы ся добываютъ, а коли нашоє первобытноє уставодательство буквами нашими засвѣдительствованноє въ зрôвнанью съ овымъ мудрого Солона неяко въ колыбцѣ бывшеє являєтся, слѣдно тѣмъ, що ôтъ реченного давнѣйше бути муситъ.

д) Дальше относящеся до древности письменъ нашихъ, позвольте ще и слѣдующую увагу зробити: Вѣдомо, що и Исраилитяне и стародавнî Геты, Греки и Словене употребляющіи єстественного своєго письма числили буквами а не цифрами нынѣшными. Численіє наше съ численіємъ греческимъ со всѣмъ согласуєся кромѣ трохъ случаєвъ, а тіи случаи можутъ послужити за руководство возвращающеє насъ вспять въ оніи времена старины, въ котрыхъ тоє разинствіє здѣлано, и заразомъ оказати причину, пôсля ко-

торой тоє разшиствіє существує. И такъ: кождый народъ произшедшій зъ невѣжества духовного къ просвѣщенію выдумавъ такіи черты или буквы до написанія своєй бесѣды, якіи голосы въ ней находятся, и сли ихъ только, колько нужно нема, или сли ихъ больше надъ потребу въ якой азбуцѣ изобрѣтаєся, безъ сомнѣнія сказати можна, що таковая не єстъ первобытною, або приборами чужими кромѣ всякой потребы умноженна. У насъ напримѣръ находятся въ нашой уставодательной азбуцѣ черты ѕ *) *ц*, *ч*, *ш*, *щ*, и пр. якіи голосы въ мягенькой греческой мовѣ необрѣтаются, тому ихъ греческій писаръ неумѣстивъ въ своєй азбуцѣ, яко для него непотребнй, але въ числѣ, де у насъ ѕ–6; *ч*–90; *ц*–900 значитъ, поклавъ на 6 нашое

*) Зело *властиве зъ первобыту гласительное „дзело" ибо побратимцы наши Сербы и Поляки дуже часто употребляютъ гласоударенія „дз" н. пр. въ реценіяхъ „дзвонъ, дзвонити, дзбанъ, ридзъ, дзенькъ, и т. п. а тіи словеса находятся въ старыхъ рукописахъ буквою ѕ начертани. Що хотяй въ никоторыхъ книгахъ въ мѣсто дзбанъ, находится „чванецъ" а въ мѣсто дзвонъ „колоколъ" то названіе ономатопоетическое, или гласоименительное промавляє больше за первымъ нижели за вторымъ.*

село неименуючи го слухоудареніемъ въ греческôмъ языцѣ необрѣтающимся, тôлько знакомъ якъ пишутъ Грамматики греческîй, *„pro numero -6- habent proprium signum.“* — а въ мѣсто нашого *ч* – 90 подобный, але уже заокругленный знакъ, и называє го коппа; а въ мѣсто *ц* – 900 употребляє нашоє маленькоє але лежащоє *ц* и именує го „саппи;“ бо гласа *ц* греческа мова такожъ незнає, якъ вѣдомо пише въ мѣсто Цицеро „Кікеро.“ Зъ того изобрѣтенія насуваєся конечная гадка: чому власне на тіи а не иніиі числа чужихъ употребляє знакôвъ, чому числячи не иде за порядкомъ въ своємъ алфабетѣ, и чому, коли до численія треба 27 буквъ а у Грекôвъ лишъ 24 въ алфабетѣ находятся, некладе тіи знаки по омега але межи буквы ихъ всуває. Ôтти слѣдно, що наша азбука не на основѣ греческого алфабету устроєнна, и же также нашîй, якъ и греческîй праотцѣ ще зъ давнѣйшого черпали источника.

На послѣдокъ помянувши согласіє ученыхъ любовникôвъ старины всѣхъ народôвъ въ тôмъ, же мова латиньская повстала зъ греческои, а именно зъ мягенького наръчія еольского, и свôй алфабетъ на основѣ греческого устроила, а по тôмъ взявши на увагу тоє, що многоє число смотрителêвъ древностей языкословныхъ выводитъ греческîй языкъ изъ скитского, то єстъ словеньского; позвольте менѣ ще запытатися съ ôтки скитскîй языкъ походитъ?

Въ таковôмъ намѣренію треба бы согласія и созначенія нашихъ словесъ съ древнѣйшимъ языкомъ розсмотрити, а тымъ є языкъ санскритскій, найбогатшій въ словеса всякого значенія, такъ давный, якъ и рôдъ людскій, ибо на кôлька тысящъ лѣтъ передъ Христомъ Спасителемъ, коли нашая теперь просвѣщенна Европа ще въ невѣжествѣ духовôмъ спочивала, находится той языкъ многолично оброблены, находятся нимъ книги всякихъ вѣдомостей, на яковіи ся умъ людскій здобути може, начертанй перше, якъ Египтяне свои небосяжніи возносили пирамиды. Тымъ то языкомъ въ Индіяхъ теперь ино санъ выбраныхъ Брамінъ бесѣдує, книги святіи — по вѣрѣ ихъ тымъ языкомъ ôтъ Бога писаніи читає, и старанно го у себе сокрывае, тому то и до теперь языкомъ сана скрытого или санскритскій называєся на противъ второго тамтейшого наръчія людового, котре ся реченіемъ индійскимъ пракритъ языкомъ покрытымъ, людемъ и неученымъ зрозумѣлымъ и до теперь называє.

А книги бытія индійскй засѣянй суть реченіями у теперѣшнихъ Словенъ въ тôмъ самôмъ значенію употребленными; и такъ на примѣръ: Бога сотворителя называютъ Брама, которого всевладнымъ словомъ по мовѣ санскритской „о умъ!" якъ бы отверстою брамою всякоє сотворѣньє на свѣтъ выйшло. Бога вседержителя называютъ Вишну — нашоє вышній Вседержитель — котрый написавъ четыри книги названй Веда т. є. вѣданья, зъ которыхъ перший называются Рѣчъ,

сокрывающй въ собѣ правила или рѣчъ вѣры, а послѣдна называє ся Атарвана, т. є. до тамтыхъ неналежащая, додаткова отлученна, оторована, мѣстящая въ собѣ молитвы, заклинанія и иніи дробины. Дальше приписуютъ Вишному 4ри книги языкомъ санскритскимъ названыя *Уповеди* оповѣданія или розправы о рôжныхъ умѣєтностехъ. Бога Шивень или Шибень, ôтсувающого всякую тварь ôтъ бытія въ небытіє, дабы брамою Сотворителя назадъ въ пакибытіє возвернулася, называютъ богомъ смерти и нищеты, а єго жену называютъ Богванѣ и ктожъ въ тôмъ словѣ зновъ нашу богиню непôзнає.... Бога мусикійского называютъ мовою санскритскою Нареда т. є. нашоє нерыдати или несмутитися, але веселити. Богъ огню называєся Агнй, нашоє огонь. Богъ вѣтру Ваю — или вѣє и прч....

Тіи 4 выданія и оповѣданія, и многоє число инныхъ книгъ начертанй суть мовою скрытою и письменами, числомъ 50 въ ихъ азбуцѣ находящимися, названными у Индôвъ девана гарѣ т. є. дивна мова — бо письменна — по санскритску грантонъ письменный, книжный, нашоє грамота, грамотный. *)

*) *А ктожъ можетъ доказати, чи нашъ передхристіяньскій скитскій уставодатель въ азбуцѣ своей нехотѣвся покликати на святіи книги Индійскіи Веда, и тымъ способомъ повагою оныхъ одозву свою стверди ти; бо можна предословіе до уставъ выжреченныхъ и такъ розумѣти „Азъ буки*

Але ктожъ изслѣдитъ тую пропасть времен-ну насъ Словенъ ôтъ нихъ роздѣляющу, или кто означитъ степень покревности злучающій насъ посполу? Историкове найдавнѣйшй о тôмъ неспоминаютъ, а теперъ такій свѣтъ наставъ, же кто на письмѣ не покаже, же жіе, то го живцемъ погребсти готовй.... Вѣрте менѣ, що сли за два, три тисящи лѣтъ кто скаже, же четвертая часть свѣта неповинна ся называти Америка, але Колумбія, то го за загорѣлця, а може- кто знае- и за еретика оголосятъ, хотя и книгопечатня теперь существуе — а въ овыхъ давныхъ часахъ еи небуло.

Тямлю, ба и вы любезніи братья малисте читати въ письмѣ вседневнôмъ Аугсбургскôмъ зъ переднѣйшихъ лѣтъ довгую розправу пôдъ написомъ „*Chemische Briefe*" дс Нѣмцѣ — истинно славителѣ умного любомудрія — ненаходячи въ изсмотреніяхъ своихъ нѣгде анѣ скаменѣлостей анѣ иншого слѣду доказательного о бывшôмъ передпотоповôмъ родѣ людскôмъ, попали въ вещество, и голосили: що въ почетѣ сотворѣнь передпотоповыхъ небуло человѣка, бо иныхъ звѣрятъ кости и скаменѣлости въ внутренностехъ земныхъ находятся, ба въ ледахъ сѣверныхъ около бѣгуна земного и цѣлй звѣрята передпотоповіи, а слѣду о человѣцѣ нема. — Ажъ на посрамленіе невѣрующимъ въ сосѣдствѣ мо-

---

Веди глаголь;" т. е. Я письменами Веди глаголю. — Supponere licet.

ємъ въ Молдовѣ въ копанкахъ сольныхъ въ ôкнѣ выдобули въ стѣнахъ каменной соли желѣзну вѣками знидѣлу котвицю на подобіе теперѣшныхъ при кораблѣхъ употребленныхъ, але далеко бôльшую, яку певно звѣрята неуковали... Такъ то часомъ припадокъ выяснитъ тоє надъ чêмъ ученй люди надармо розумуютъ.

Подобно также съ нашимъ письмомъ ся дѣє; немогучи найти древнѣйшихъ ôтъ часôвъ С. Кирилла рукописей словеньскихъ, перечутъ намъ всѣ, и удержуютъ, що ажъ С. Кириллъ научивъ Словенъ писати, а тымъ способомъ сами собѣ противлятся; ибо съ одной стороны признаютъ Словенамъ передхристіяньскимъ просвѣщеніе, а знаючи добре, що просвѣщеніе безъ письма существовати неможе, зновъ, коли намъ иде о признаніе письменъ давнѣйшихъ, ôтсылаютъ насъ ино до девятого вѣку по Христѣ, якбы древнѣйшого жерела вже дослѣдити неможна. А рôвно, якъ съ необрѣтенія скаменѣлостей тѣла людского неможна було перечити существа родови человѣческому въ першôмъ бытію, такъ и съ причины ненаходящихся рукописей давнѣйшихъ неможна намъ перечити письменности передхристіяньской, коли природное значеніе нашой уставодательной азбуки далеко давнѣйшихъ досягає временъ.

Але судьба нещасна хотѣла, ажебы тіи первобытніи книги, свѣдки овочасного просвѣщенія Словенъ (якъ тоє признаютъ учени Нѣмцѣ: daß die Slaven ſchon vor der chriſtlichen Zeit auf einer ziemlich hohen Stuffe der Kultur geſtanden ſind, beweiſen An-

klänge in den Volksliedern, die aus dem Heidenthume stammen") загинули. Ибо той народъ словеньскій мешкаючій на пространи нынѣшнои Турціи Европейскои бувъ подвладный слѣдственно: Дарію персидскому, Александрови великому, Римлянамъ, Грекамъ, Мадярамъ, Венеціянамъ а сего дне Туркамъ; а въ такихъ временахъ непріязныхъ анѣ сила народного слова вліяніемъ чужины удержатися, анѣ письма переховатися не могли, якъ то и мы того дознали въ сумныхъ часахъ нападовъ турецкихъ и татарскихъ, а въ послѣ и подъ владѣніемъ сестричного намъ народа, коли монашество Езуитское насъ на унію переводило, абы насъ слѣдственно римскимъ обдарити обрядкомъ, колько же то книгъ и рукописей словенскихъ тогди непопалено, абы и слѣды словеньского затерти!.. Га! „*sic fata tulerunt*" такъ мати казала! Ино земля, котра и насъ пріймає, и ажъ до послѣдного воскресенія переховує, сокрыла въ собѣ передъ напастею чужины на камени гробовомъ написы руничословеньскіи, котрй догадоватися намъ кажутъ о найдавнѣйшомъ заселенію словеньского народа въ Европѣ и о просвѣщенію его письменномъ.

Тому маючи певность доказательну того, що народъ *Словеньскій* вже передъ Христомъ Спасителемъ бувъ просвѣщеннымъ, и свое слово власными питомо словеньскими буквами значивъ, а по принятію вѣры Христовои Бога единого въ Тройцы своимъ власнымъ словомъ славивъ, а же вѣра Христова яко дѣло божіе до скончения вѣка пробувати буде, а мы тую вѣру своимъ род-

Б. Акад. Наук. Б-ка
НКП РСФСР
Инвент. №
197 г.

нимъ словомъ вызнавати неперестанемъ, то и народнôсть наша до скончанія вѣка не загине. А коли намъ мила наша земля, вѣра и мова яко нероздѣльніи части каждои народности, найже намъ и письмена нашî, якими нашî рôднî словеса одѣваємъ, дорогими будутъ.

Послухайте ще прошу, якъ о нашôй азбуцѣ найученѣйшіи изслѣдителъ письменности словеньскои росказуютъ: Найпочтеннѣйшій Г. Шафарикъ такъ промавлає: „Ich geſtehe, daß nach meiner innigen Uiberzeugung das kyrilliſche Alphabet ſich mehr zu einer Paſigraphie der Slaven eigne, als das lateiniſche, und daß jenem demnach in dieſer Hinſicht der Vorzug gebühre.“ *) А Г. Берличъ такъ каже; „Wie lange werden wir uns doch eigenſinnig unſer Eigenthum ſelbſt vorenthalten? Haben wir nicht ein eigenes (ſogenanntes cyrilliſches) Alphabet? Kann mit dieſem Alphabet in Europa nur eine Schreibart, welcher immer noch ſo gut ausgebildeten Sprache ſie gehören mag, einen Vergleich aushalten?“ и проч. **)

Хранѣмъ же тую такъ намъ многоцѣнную памятку, не переходѣмъ на латиньскую, якую нашî родимцѣ на западѣ и юзѣ пріймили, но держѣмъ ся свого первобытного сокровища, котре:

Хоть не дуже красне,
Але свое власне.

*) Geſchichte der ſlaviſchen Sprache und Literatur. Ofen 1826.
**) Grammatik der illiriſchen Sprache. Ofen 1833.

ARTS